

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

Justiitsministeerium
info@just.ee
Suur-Ameerika 1
10122, Tallinn

Teie 14.11.2024 nr 8-3/5169-11/

Meie 22.11.2024 nr 5.2-2/34298-2

Kohtumenetluse tõhustamise ettepanekutest

Sotsiaalkindlustusameti (SKA) poole on pöördutud kohtumenetluse tõhustamise ettepanekutega, mis puudutavad muuhulgas muudatusi perehüvitiste seaduses (PHS) ja sotsiaalhoolekande seaduses (SHS). SKA tutvus ettepanekutega ja esitab nende kohta järgmise arvamuse.

1. PHS muutmine (menetlusväline elatisabi)

SKA ei toeta kavandatud muutatust, kuna menetlusvälise elatisabi lisamine tähendab SKA jaoks täiesti uue elatisabi liigi arendust. Seejuures kaasnevad menetlusvälise elatisabi andmisega ametile uued ülesanded, infosüsteemide arendusvajadused, lisandub töökoormus, kaasneb täiendava personali vajadus ja ühtlasi toob see kaasa uue elatisabi liigiga seonduvad eelarvelised vajadused. Kuna ettepanekule ei ole sisulist mõjuanalüüsi lisatud, siis jääb ebaselgeks hüvitise sihtrühma suurus ja hüvitise üldine eesmärk, s.h kes ja kuidas ning millele tuginedes otsustab, et ülalpidamiskohustus ei ole täidetud. Lisaks peame oluliseks esile tuua järgmised tähelepanekud.

- a. Kavandatud muudatus ei ole lõpuni selge, kuna ettepaneku punkti 2 kohaselt soovitakse seadust täiendada §-ga 501, kuid PHS-is ei ole nii palju paragrahve. Kui punkti 2 puhul soovitakse PHS-is muuta § 50¹ ja asendada pankrotimenetlusaegne elatisabi menetlusvälise elatisabiga, siis tuleks hinnata, kas muuta on vaja ka teisi pankrotimenetlusaegset elatisabi käsitlevaid sätteid (nt PHS § 51 lõiked 5-7, § 52 lõige 1¹-4).
- b. Juhul kui pankrotimenetlusaegne elatisabi tuleb lõpetada ja antud liigi alusel elatisabi enam ei määrata/maksta, siis tähendab see seda, et 2022. aastal SKAIS2 tingimuste kontrollile ja andmevahetuse põhiseks välja arendatud uus elatisabi liik enam ei kehti/sobi ja seda kasutada ei saa. Teenuse lõpetamiseks tuleb teha täiendavad kulutused ja lisaks kommunikatsioon sihtrühmale.
- c. Menetlusväline elatisabi on kirjeldatud liiga üldsõnaliselt. Samuti hõlmab hüvitise määramine kirjeldatud kujul liiga paljusid kohtu pädevusse kuuluvaid menetlussamme. SKA-l puudub sellisena hüvitise määramise õigsuse kindlakstegemiseks vajalik ressurs ja kompetents. Kuna menetlusvälise elatisabi hüvitist ei ole sellise isikupõhise lähenemise juures võimalik automaatsena luua, siis kaasneb teenuse osutamisega täiendav ressursikulu (lisaks arenduskulu hüvitise liigi ja maksmise süsteemi loomise osas). Lisaks on teenusesse sisse kirjutatud enamakse protsess ja vaidemenetlus, mis omakorda samuti tõstab teenuse osutamise hinda/kulu.
- d. Võrreldes hüvitise summat täitemenetlusaegse elatisabi ja kohtumenetlusaegse elatisabiga tekitab küsimus, kas tagatud on isikute võrdne kohtlemine, kuna hüvitise maksimaalne määr on erinev, kuid hüvitisega kaasas käivad võrdlused summa kujunemisel on sarnased.
- e. Kirjeldatud tingimusi ei ole SKA suuteline jälgima ja kontrollima ning nendega kaasneb oluline vaidluste risk, kuna hüvitise määramise olulised tingimused on määratletud liialt üldsõnaliselt. Näiteks ei ole arusaadav, mida mõeldakse selle all, et menetlusvälise elatisabi maksmine lõpetatakse maksmise eelduste lõppemisel või muud liiki elatisabi määramisel. SKA ei saa lähtuda oma tegevuses „eeldustest“, vaid faktidest. Selgelt määratlemata eeldusele ei ole võimalik luua süsteemseid arendusi ega ka protsessi, mida üks

rakendusasutus saaks üheselt jälgida ja nõuetekohaselt täita. Samuti ei ole selge, mida peetakse silmas „muul ajal“ all. Kuidas seda peab käsitlema? Sellises sõnastuses ei ole võimalik tuvastada mitme päeva eest võib hüvitist küsida. Kas kui näiteks teine vanem on sattunud vanglasse on olukord juba tekkinud? Kas iga kord kui vanem tunneb, et ta vajab lapse ülalpidamiskohustuse toetamist, on tal õigus seda saada? Lisaks näeme, et praktikas ei ole võimalik SKA-l kontrollida „muul viisil ülalpidamiskohustuse täitmist“. Selles osas on juba täna vaidlused, kus isikuga kokkuleppele jõudmine ei ole võimalik, mille osas ja mida ta on täitnud. Jättes sellised ja teised hüvitise saamise ja andmisega seonduvad küsimused lahendamata, toob see kaasa vaidluste riski ja lõppastmes töökoormuse ka kohtutele.

- f. Uus hüvitisliik toob kaasa ebamõistliku halduskoormuse kliendile, sest kui praegu tuleb kliendil tõendada üksnes seda, kui elatist on tasutud, siis pakutud sõnastuses tuleks kliendil hakata esitama tõenduspõhist dokumentatsiooni 4 kuu jooksul kõige selle kohta, mida ei ole hüvitatud. Samas see ei tähenda seda, et teine vanem ei hakka esitama dokumente, mis tõendavad, et ta on neid kulutusi kandnud. Selliste menetluste kontrollimiseks, ärakuulamiseks ja otsuse langetamiseks ei ole SKA-s täna osutatava elatisabi teenuse raames võimalik tagada.
- g. Lõpetuseks leiame, et elatisabi eesmärgi muutmine toetavalt ülalpidamiselt tagavaks ülalpidamiseks on liiga suur ambitsioon antud hüvitise summat silmas pidades ja seda kui piiratud sihtrühmale antud hüvitis siiski mõeldud on. Leiame, et tänase teenuse valguses, kus on olemas nii täitemenetlusaegne, kohtumenetlusaegne kui pankrotimenetlusaegne elatisabi on juba vajalikud tingimused hüvitise saamiseks täidetud.

2. SHS muutmine (täisealise isiku paigutamine hoolekandetasutusse kohtumääruse alusel)

SKA ei toeta SHS § 105 lõike 5 muutmist selliselt, et senise kuni ühe aasta asemel võiks isiku paigutada ööpäevaringsele erihooldusteenusele kohtumääruse alusel kuni viieks aastaks. Tänapäevase ööpäevaringse erihooldusteenuse kasutamise statistika näitab, et valdavalt on teenuse kasutajad teenusel kokku 1 – 3 aastat.

Teenuse kasutamise statistika 2011-2023.

Mitme aasta jooksul on teenusel olnud	Isikute arv	%
1	140	20,1%
2	286	41,2%
3	106	15,3%
4	52	7,5%
5	33	4,7%
6	26	3,7%
7	18	2,6%
8	11	1,6%
9	6	0,9%
10	8	1,2%
11	6	0,9%
12	3	0,4%
13		
Unikaalsete isikute arv	695	100%

Eeltoodut arvestades ei ole meie hinnangul põhjendatud senise kuni ühe aastase tähtaja pikendamine kuni viie aastani. SKA hinnangul võiks kohtumääruse tähtaega põhjendatud vajadusel pikendada **kuni kahe aastani** (maksimaalselt kuni 3 aastani). Seda põhjusel, et SHS § 105 lõike 6 kohaselt peab ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja teavitama kohut kui teenuse saaja abivajadus on muutunud ning tema abivajadust on võimalik tagada mõne teise meetmega kui kohtumääruse alusel ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamisega. Juhul kui

kohtumääruse tähtaega pikendatakse kuni viiele aastale, siis kaasneb sellega surve luua uuesti juurde ka kohtumäärusega ööpäevaringseid erihoolekande teenuskohti. Täna on riigi poolt rahastatavaid teenuskohti 94 ja alles 2024 septembris on nimetatud teenuse teenuskohta arvu vähendatud 8 koha võrra (enne seda oli 102 teenuskohta). Erihoolekandeteenuse tänased eelarvelised vahendid lisakohti juurde luua ei võimalda. Siinjuures tuleb arvestada, et kui kohtumäärusega teenuskoht on täitmata, siis kaasneb sellega kohustus tasuda teenuseosutajale valmisoleku tasu, mis on 95% teenuskoha maksumusest.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Maret Maripuu
peadirektor

Lisaadressaadid:
Sotsiaalministeerium

Andrus Jürgens
57833628, Andrus.Jurgens@sotsiaalkindlustusamet.ee

Kristina Pähkel
53331563, Kristina.Pahkel@sotsiaalkindlustusamet.ee

Pirjo Künnapuu
7827906, Pirjo.Kunnappuu@sotsiaalkindlustusamet.ee

Leila Lahtvee
55512915, Leila.Lahtvee@sotsiaalkindlustusamet.ee

Lagle Kalberg
53002295, Lagle.Kalberg@sotsiaalkindlustusamet.ee